

LBRIS

We know
books

† Calinic

Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților

Cuvântări la ceas de priveghere

 EDITURA
CRINCA

SUCEAȘA - 2021

Cuprins

Prefață.....	7
Sfânta Treime.....	15
Sfânta Treime.....	21
Despre Maica Domnului.....	25
Despre Evanghelie și evangheliști.....	31
Despre îngeri	36
Despre sfinți.....	45
Despre proroci.....	51
Despre apostoli și ucenici	60
Despre mucenici și mărturisitori	71
Despre ierarhi	81
Despre cuvioși monahi și mănăstiri.....	92
Despre sfinții doctori fără de arginți.....	98
Sfântul Apostol Andrei, creștinătorul României.....	105
Despre sfinții împărați bizantini.....	115
Despre sfinții voievozi români.....	131
Despre sfinții închisorilor	166
Icoanele – imagini văzute ale nevăzutului.....	177
Despre Fericiri	183
Rugăciunea „Tatăl nostru”	201
Bibliografie selectivă.....	201

Sfânta Treime

Sărbătoarea Sfintei Treimi este cununa sărbătorilor bisericești deoarece este închinată lui Dumnezeu Unul în ființă și întreit în Persoane – dogma fundamentală a credinței noastre.

Era și firesc ca după Învierea Fiului lui Dumnezeu, care marchează începutul mântuirii noastre, și după Pogorârea Duhului Sfânt, când ni s-a dat posibilitatea să fim beneficiarii ei, în prima zi după întemeierea Bisericii să mărturisim dogma fundamentală a credinței în Sfânta Treime.

Creștinismul este singura religie monoteistă care afirmă că Dumnezeu este Unul în ființă și întreit ca număr de Persoane, spre deosebire de celelalte religii monoteiste, Iudaismul și Islamul, care afirmă existența unui Singur Dumnezeu, înțeles însă ca Persoană unică.

Sursa și unitatea Sfintei Treimi este Tatăl, din Care Se naște Fiul și din Care purcede Sfântul Duh. Tatăl este, în același timp, atât fundamentul unității Sfintei Treimi, cât și al distincției acesteia. Tatăl este nenăscut, Fiul este născut din Tatăl, iar Duhul Sfânt este purces din Tatăl. Sigur, ca om este greu să înțelegi *nenășterea* Tatălui, *nașterea* Fiului sau *purcederea* Duhului Sfânt.

Sfântul Ierarh Spiridon, la Sinodul I Ecumenic de la Niceea (325), pentru a accesibiliza înțelesul rațional al

Treimii în unime s-a folosit de o cărămidă, care la vedere este una, deși ea constă din pământ, apă și foc. Desigur, pentru înțelegerea acestui adevăr s-a recurs și la alte analogii, cum ar fi: discul, raza și căldura soarelui; rădăcina, trunchiul și coroana arborelui; petalele firului de trifoi (trei); trecutul, prezentul și viitorul, cele trei fețe ale timpului; lungimea, lățimea și înălțimea, cele trei dimensiuni ale spațiului; rațiunea, sentimentul și voința, cele trei funcții ale sufletului omenesc etc., însă niciuna dintre analogiile de mai sus nu poate explica pe deplin taina Sfintei Treimi. De aceea, dacă Mântuitorul Iisus Hristos nu ar fi descoperit oamenilor adevărul despre Sfânta Treime în timpul vieții Lui pământești, mintea omenească nu s-ar fi înălțat niciodată la adevărul că Dumnezeu este Unul în ființă, dar întreit în Persoane.

În *Vechiul Testament*, dogma Sfintei Treimi este numai sugerată prin cuvinte (a se vedea *Isaia* 6, 3) sau prefigurată prin evenimente (a se vedea *Facerea* 1, 26 și 11, 1-9), întrucât, din cauza înclinației poporului spre politeism (credința în mai mulți zei), o asemenea dogmă nu ar fi fost corect înțeleasă. Însă, cea mai concretă revelație a Sfintei Treimi o reprezintă teofania de la stejarul din Mamvri (*Facerea* 18, 1-19), când lui Avraam i s-a descoperit Dumnezeu în chipul a trei îngeri, însă cărora Avraam li se adresează ca Unuia singur. Această descoperire a lui Dumnezeu a intrat în iconografie sub numele de *Filoxenia* (primirea de străini), fiind redată magistral în icoana pictată de Cuviosul Andrei Rubliov (†1430), icoană care, potrivit Hotărârii Sinodului de la

Moscova, 1551, a devenit chipul canonic de reprezentare a Sfintei Treimi.

În *Noul Testament*, dogma Sfintei Treimi este descoperită de Însuși Iisus Hristos, Chipul Tatălui și Cel care trimite de la Tatăl pe Duhul Sfânt în lume. Prin întruparea Sa, Mântuitorul Iisus Hristos arată atât unitatea sau deoființimea dumnezeirii, cât și distincția specifică fiecărei Persoane divine în revelarea dumnezeirii.

Mântuitorul Însuși, înainte de Sfintele Sale Pătimiri, dorind cu tot dinadinsul ca iubirea și unitatea din Biserică să fie asemănătoare celei din sânul Preasfintei Treimi, se roagă: „Părinte Sfinte, păzește-i în numele Tău, în care Mi i-ai dat, ca să fie una precum suntem și Noi... Dar nu numai pentru aceștia Mă rog, ci și pentru cei ce vor crede în Mine, prin cuvântul lor, ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis. Și slava pe care Tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem. Eu întru ei și Tu întru Mine, ca ei să fie desăvârșiți întru unime, și să cunoască lumea că Tu M-ai trimis și că i-ai iubit pe ei precum M-ai iubit pe Mine.” (*Ioan 17, 11 și 20-23*). De aici rezultă că modul unirii sau al comuniunii între Tatăl și Fiul sau între Tatăl, Fiul și Sfântul Duh este modelul după care trebuie să se realizeze uniunea între toți fiii lui Dumnezeu, după har, în comunitatea și comuniunea Trupului tainic al Domnului, care este Biserica; comuniunea Persoanelor Sfintei Treimi este totodată și principiul acesteia.

Referirile cu privire la Sfânta Treime, dincolo de momentele în care Aceasta S-a revelat pregnant: Buna Vestire (*Luca 1, 26-38*), Botezul Domnului (*Matei 3, 13-17; Marcu 1, 9-11; Luca 3, 21-22; Ioan 1, 29-34*) și Schimbarea la Față (*Matei 17, 1-8; Marcu 9, 2-8; Luca 9, 28-36*), sunt și ele numeroase, cea mai evidentă fiind cea din momentul trimiterii de către Hristos a apostolilor la propovăduire: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.” (*Matei 28, 19*).

Predicând Evanghelia, apostolii au împărtășit învățătura primită de la Învățătorul lor, încheind fiecare cuvântare sau epistolă adresată celor nou-botezați cu o formulă de preaslăvire a Sfintei Treimi, care a intrat în cultul liturgic: „Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu voi cu toți!” (*II Corinteni 13, 13*).

În același sens, Sfântul Apostol Petru își începe epistola cu o urare trinitară, adresată credincioșilor, „aleși după cea mai dinainte știință a lui Dumnezeu-Tatăl și prin sfințirea de către Duhul spre ascultare și stropirea cu sângele lui Iisus Hristos” (*I Petru 1, 2*).

Unitatea în diversitate a Sfintei Treimi este surprinsă și în prima epistolă a Sfântului Evanghelist Ioan, deși textul este considerat a fi o interpolare mai târzie: „Căci Trei sunt care mărturisesc în cer: Tatăl, Cuvântul și Sfântul Duh, și Aceștia trei Una sunt.” (*I Ioan 5, 7*). Așadar, învățătura despre Dumnezeu Unul în ființă, dar întreit în Persoane s-a conturat de timpuriu în Biserică, dovadă

fiind scrierile apostolice (Sfântul Clement Romanul †99) sau cele apologetice (Sfântul Irineu de Lyon †202, Tertulian †220, Origen †254, Sfântul Grigorie Taumaturgul †275) și mărturisirile de credință ce se făceau la botez în secolul al II-lea.

Curând însă s-au ivit neclarități și neînțelegeri în ceea ce privește taina unității Persoanelor Sfintei Treimi. Astfel, împotriva lui Arie, care nega dumnezeirea Fiului, și a lui Macedonie, care nega dumnezeirea Duhului Sfânt, s-au pronunțat părinții Sinoadelor I (325) și al II-lea (381) Ecumenice, formulând învățătura de credință despre Sfânta Treime, învățatură care s-a transmis peste veacuri în forma *Simbolului de credință*, sau *Crezul niceo-constantinopolitan*, pe care îl rostim (sau ar trebui să îl rostim) în fiecare zi.

În secolele următoare au apărut alte erezii, care au negat fie unitatea ființială, fie realitatea și egalitatea Persoanelor trinitare. Scrieri speciale dedicate Sfintei Treimi au fost alcătuite, atât în Răsărit, cât și în Apus, de Sfântul Atanasie cel Mare (†373), Sfântul Vasile cel Mare (†379), Sfântul Grigorie de Nyssa (†395), Sfântul Grigorie de Nazianz (†390), Didim cel Orb (†398), Sfântul Ambrozie (†397) și Fericitul Augustin (†430), pentru a aminti doar câțiva dintre cei mulți, culminând cu *Dogmatica* Sfântului Ioan Damaschin (†749). Și astăzi cei care aparțin bisericilor unitariene, sociniene, protestante și neoprotestante neagă adevărul despre Sfânta Treime, susținând că această dogmă nu este menționată explicit în Sfânta Scriptură. Or, căutând să o explice logic, nu fac de fapt altceva decât să o nege.

Sensibilitatea ortodoxă a legat sărbătoarea Sfintei Treimi de cea a Pogorârii Duhului Sfânt, întrucât oriunde este prezent Duhul Sfânt este prezentă și Sfânta Treime. Astfel, dacă Biserica Romano-Catolică prăznuiește Sfânta Treime în duminica ce urmează Cincizecimii (sărbătoare generalizată în prima parte a secolului al XII-lea), Biserica Ortodoxă Română a hotărât să-I dedice ziua imediat următoare. Este o sărbătoare prin care se subliniază faptul că planul de mântuire a omenirii nu a aparținut unei singure Persoane divine, ci, deopotrivă, celor trei Persoane, adică Sfintei Treimi. Mai mult, intrând în viața cea nouă prin Taina Sfântului Botez, primul lucru pe care îl mărturisim, desigur, prin martorii noștri, este credința în Sfânta Treime. Din acel moment, o vom mărturisi continuu, până la sfârșitul vieții noastre, căci viața Bisericii – din Trupul căreia facem parte – este plină de prezența Sfintei Treimi.

Sfânta Treime

Existența lui Dumnezeu nu poate fi demonstrată științific, deoarece ea este un postulat al credinței. Potrivit tradiției patristice, Dumnezeu poate fi cunoscut numai prin revelația Sa, fie naturală, fie supranaturală. În munte, lui Moise i s-a revelat ca fiind Existența Însăși: „*Eu sunt Cel ce sunt*” (*Ieșirea 3, 14*).

Potrivit aceleiași tradiții patristice, există o cunoaștere a lui Dumnezeu catafatică (rațională), prin care Îl cunoaștem pe Dumnezeu numai în calitatea de creator și susținător al lumii, și o cunoaștere apofatică, negrăită. Însă, după mărturia Sfinților Părinți, prin niciuna dintre ele nu se cunoaște Dumnezeu în ființa Lui. Infinitatea, eternitatea, omniprezența, omniștiința și omnipotența lui Dumnezeu sunt mai mult decât poate fi cuprins în sisteme, concepte și/sau noțiuni.

Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că Dumnezeu este entitate de viață făcătoare și suprafinițială, deoarece din El, prin El și spre El sunt toate, fie cele care își au existența prin facere, fie cele care își au existența sădită prin har (*Filocalia II*, pp. 150-152 și 163).

Scriptura spune că „pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată”, ci doar Fiul a mărturisit despre El (*Ioan 1, 18*). Așadar, Dumnezeu, ca Domn și Dumnezeu al tuturor, are în Sine pe Cuvântul (*Ioan 1, 1*), adevăr surprins

și de înțeleptul Solomon: „Când El (Dumnezeu) a întemeiat cerurile, eu (Hristos-Cuvântul) eram acolo.” (*Pilde* 8, 27). Părintele Stăniloae, într-un comentariu al său, spune că un Dumnezeu care nu are din veci un Fiu, pe Care-L iubește și Care-L iubește, nu poate fi Dumnezeu adevărat. La rândul Său, Cuvântul cel împreună-veșnic are înainte de veci pe Duhul cel de o ființă cu El și purces mai înainte de veci din Tatăl (a se vedea *Filocalia* VI, p. 304). În acest sens, Sfântul Apostol Pavel scria colosenilor: „(Cuvântul lui Dumnezeu) este mai înainte decât toate și toate prin El sunt așezate” (*Coloseni* 1, 17), fie „cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie începătorii, fie stăpânii. Toate s-au făcut prin El și pentru El.” (*Coloseni* 1, 16). Sfinții Varsanufie și Ioan spun că Dumnezeu, deși este deasupra oricărei existențe, are înlăuntrul Său începuturile și sfârșiturile a toate.” (*Filocalia* XI, p. 290).

Deci, după cuvântul Scripturii, pe Tatăl nu L-a văzut nimeni afară de Cel ce este de la Dumnezeu, numai Acela L-a văzut pe Tatăl (*Ioan* 6, 46). Așadar, Fiul nu poate fi înțeles fără Tatăl, deoarece El le are pe toate ale Tatălui ca Fiu. Or, cine a cunoscut pe Fiul a cunoscut și pe Tatăl de la Care Fiul a ieșit (*cf. Ioan* 8, 48). Acest ipostas al Sfintei Treimi, comunicând prin firea Lui omenească cu noi, ni Se comunică și nouă ca Fiu al Tatălui, făcându-ni-L cunoscut pe Tatăl. În această comunicare cu noi intervine cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi – Duhul Sfânt, Care va mărturisi despre El (*Ioan* 15, 26). El ni-L descoperă și după întrupare ca Fiu al Tatălui,

aprinzând în noi filiația față de Tatăl. El produce între noi și Fiul unirea cea mai intens experiată cu Fiul lui Dumnezeu, deci și cu Tatăl prin El, dar nu ca o unire după ființă, ci prin participare. Participi la ceva străin de tine, nu la ceea ce ești tu. Faptul că Dumnezeu este dincolo de orice afirmație și negație, spune Sfântul Grigorie Palama, nu face cu neputință legătura Lui cu noi, ci, dimpotrivă, El ni Se comunică în lumina Învierii pe care o sesizăm, chiar dacă nu o înțelegem. Slava Lui nu încapă în subiectul omenesc, ci Subiectul ei, Însuși Dumnezeu, vine cu ea în subiectul omenesc (*Filocalia* VII, p. 273).

Astfel, Moise vede mărirea lui Dumnezeu, dar această mărire înseamnă o ieșire a lui Moise din sine spre cele mai înalte; el este atât de furat de mărirea Persoanei lui Dumnezeu, că nu se mai gândește la sine, ci își iese din sine. O astfel de împărtășire are loc în vedere, spune același părinte, căci, în vedere, cel ce vede se întâlnește nemijlocit cu Cel văzut și se împărtășește de El, așa încât de la Cel văzut vin raze în cel ce vede și prin raze vine El Însuși ca Persoană. Atunci privirea se desăvârșește prin faptul că se concentrează numai la Cel cu adevărat Unul întru Care se află totul. Această atenție totală spre El este hrănită de iubirea deplină de El, dar care implică în sine și ascultarea desăvârșită de El. Lucrările lui Dumnezeu, care pot lua formă îngerească sau omenească, numai dacă îngerul sau omul s-au pus la dispoziția lui Dumnezeu, sunt una cu esența și cu ipostasurile Lui. Un Dumnezeu nelucrător este un Dumnezeu inexistent.

Dumnezeu, în lucrarea Sa, spune Sfântul Grigorie Palama, Se mișcă întreg în întregimea celor vrednici, iar aceștia se mișcă cu întregimea ființei lor în Dumnezeu, așa încât nimic din El nu le rămâne străin acestora și nimic din ei nu rămâne în afară de Dumnezeu. El este viața noastră, dar în acest caz, spune părintele Stăniloae, nu este vorba despre o viață a Lui pentru noi și una pentru Sine, pentru că a confunda viața lui Dumnezeu pentru noi și viața Lui pentru Sine înseamnă a ne face indispensabili pentru El și ar însemna că El nu este din veci, întrucât nici noi nu suntem din veci, sau că suntem și noi din veci, pentru că El este din veci.

Dumnezeu, spune mitropolitul Teolipt al Filadelfiei, se cunoaște deplin în bogăția Lui nesfârșită și cunoaște toate câte le-a făcut și se fac, așa încât El poate fi contemplat oriunde și oricând. El ni se impune ca supremul adevăr, ca adevărul prin excelență, ca singurul adevăr; de aceea, de Dumnezeu nu se poate apropia cineva cu o speculație teoretică, ci cu o inimă străpunsă de conștiința micimii și păcătoșeniei proprii. Numai într-o astfel de inimă Dumnezeu pătrunde cu razele iubirii Sale blânde, tămăduitoare și curățitoare (*Filocalia* VII, p. 53).

Așadar, numai în Dumnezeu, ca parteneri ai Lui, chiar în trup fiind noi, suntem liberi de toate. În această libertate, Dumnezeu conlucrează numai cu cei ce nu țin la voia lor, voie care-i ține departe de El, ci cu cei care, pentru a-L simți pe El, renunță la sine aflându-și întreaga existență și identitate numai în El, Care face perihoreze în cei vrednici, iar aceștia își fac perihoreza în Dumnezeu.